

Bc. Kristýna HRBKOVÁ, *Pozemková kniha židovských domů v Týně nad Vltavou v letech 1680–1750*. (Diplomová práce Ústavu archivnictví a pomocných věd historických, Filozofická fakulta Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích). České Budějovice 2021, 106 s. včetně příloh.

Posudek oponenta diplomové práce

Úřední knihy z raného novověku a z předmoderní doby a také způsoby jejich vedení a užívání u soudobých úřadů představují v současné novověké a moderní diplomatice diskutované téma, které na své vyřešení teprve čeká. Je tedy záslužné, že si podobnou knihu jako téma své diplomové práce, navíc ve velmi složité době, kdy byl veškerý výzkum i bádání nesmírně ztížen celostátními epidemickými uzávěrami a podobně, zvolila Bc. Kristýna Hrbková, když se rozhodla prostudovat a edičně zpřístupnit *Pozemkovou knihu na židovské domy v Týně nad Vltavou*, která byla v tamní městské kanceláři vedena zhruba v letech 1680 až 1750.

Po metodologické stránce jde o práci ne zcela zvládnutou. V první řadě zde chybí přesná charakteristika zkoumaného a editovaného pramene. Ve skutečnosti totiž jde o *Dominikální knihu na koupě a prodeje tzv. židovských domů v Týně nad Vltavou*, jak by měl správně znít titul předložené práce. V celé práci není o tomto faktu ani jediné slovo, ačkoliv jde o specifický typ knihy ověřených úředních opisů nebo přímo originálních vkladů, jejíž vznik a účel byl v konkrétní úřední kanceláři vždy dán místní situací. Je však pravda, že se tyto knihy častěji vyskytují např. v době tzv. raabizace jako dominikální knihy vkladů na emfyteuticky prodané panské pozemky od rozparcelovaných dvorů a podobně.

I v tomto případě by bylo bývalo velice třeba (ne-li nezbytné) uvést tuto dominikální knihu do celkového kontextu organizace, chodu a práce týnské městské kanceláře a takto ji zkoumat, což se bohužel nestalo. Chápu však, že archivní výzkum byl v uplynulých mnoha měsících velmi komplikovaný. Nicméně, sotva dvoustránková teoretická pasáž o pozemkových knihách tímto směrem diplomantku navést nemohla, neboť je velmi kusá a nepřesná, plná omylů, chyb a podivných tvrzení – například, že vedení pozemkových knih bylo uzákoněno až v roce 1871 (?!?!). Tzv. deskový patent z tereziánské doby, organizační normu Josefa II. z r. 1783 a zejména Všeobecný občanský zákoník z r. 1811, kde je pozemkovým knihám věnována celá jedna část o několika paragrafech, jejímž prostřednictvím bylo v monarchii nařízeno povinné čili obligatorní vedení, rozdělení na knihy hlavní a vedlejší knihy listin, užívání jednotných formulářů atp., pro paní diplomantku zřejmě ještě neobjevili. Vzhledem k tomu, že se zabývala knihou z arcibiskupského města Týna nad Vltavou, bývalo by jí pomohlo, kdyby si prostudovala vedle prací Bronislava Chocholáče o předbělohorských pozemkových knihách také články Markéty Skořepové o moderních pozemkových knihách z arcibiskupského panství Nový Rychnov, případně velmi obsáhlou pasáž na toto téma v její bakalářské práci, která byla před lety obhájena na našem ústavu, což se ale také nestalo.

Po té už nepřekvapí, že tzv. vnější rozbor pramene je *de facto* pouhý popis vnější (jevové a tedy podružné) stránky této knihy. S diplomatickým rozбором vnějších znaků dokumentu bohužel nemá mnoho společného. Nedovídáme se nic o tom, zda s knihou bylo nějak manipulováno (přidané, odebrané listy, převazby), zda byla opatřena dobovými pomůckami pro snazší orientaci úředníků (pergaménové tabelátory vlepované po stranách, marginální poznámky, štítky na vazbě, linkování, rejstříky), ani o tom zda byla či nebyla po svém dopsání

úředně uzavřena, což je velmi důležitá informace. Totéž pak platí i pro tzv. rozbor vnitřní, což je v diplomantčině podání značně mechanický obsahový rozbor záznamů učiněných do této knihy, který z hlediska diplomatiky k hlubšímu prozkoumání tohoto druhu pramene a pochopení smyslu jeho existence nepřispívá. Chybí zde hlubší analýza užitých jazyků a zejména úředního stylu, dále rozbor formulářů, porovnání těchto úředních opisů s originály v městské gruntovní (pozemkové) knize, kam byly vklady prvotně učiněny (pokud je dochovaná), rozbor typů formulářů z hlediska právního obsahu dokumentů, jejich vzory atp. Teprve na základě takto provedené analýzy by totiž diplomantka byla zjistila, že označení „židovské“ domy je vlastně *terminus technicus*, který měl tyto dominikální objekty odlišit od ostatních „obyčejných“ měšťanských domů v Týně nad Vltavou a že se židy jako takovými vlastně už nemá nic společného. Toto byl důvod, proč se prvotních vkladů do gruntovnice při prodeji těchto dominikálních domů týnským měšťanům účastnil hejtman čili vrchnostenský úředník a správce týnského panství.

Po obsahové stránce jde o práci nevyváženou. Úvodní, a podotýkám, že z celé práce jednoznačně nejpečlivěji zpracované, pojednání o židovské menšině a jejím postavení ve střední Evropě a u nás, je bohužel vzhledem k typu a obsahu zkoumaného a editovaného pramene zcela zbytné. Pokud by diplomantka neztrácela drahocenný čas touto kompilací a raději se věnovala zkoumání týnské městské kanceláře a důvodům, proč studovanou knihu zavedla, byla by udělala lépe. O kvalitách jejího teoretického pojednání o pozemkových knihách a o obou rozborech už jsem se zmiňovala shora a nebudu se tedy opakovat.

Edice, která tvoří rozsáhlou přílohu a v podstatě i stěžejní část absolventské práce, bohužel situaci také příliš nezachrání. Nejsem korektor, nýbrž oponent, ale těch několik desítek neodstraněných chyb, nesprávně čtená a tudíž nesprávně transkribovaná a přitom v podobných textech zcela běžná slova (např. neustálé zaměňování slova „město“ za místo bez ohledu na kontext, „pratense“ = praetense, „publicitovaný“ = publicirovaný, „anno ex die“ = anno et die, „s povoláním syna“ = s povolením syna, „takováde“ = dokaváde, „pronobili“ = praenobili, „s pankupujícím“ = s pan[em] kupujícím, „skrže plumočníka“ = skrže plnomocníka, „toto ve psaní“ = toto vepsání, „za úplna“ = zouplna, „do žádaný“ = dožadany, „Pavla Puchmayera Verystatu [?]“ = Pavla Puchmayera vergštatu, čili dílny, atp.) a nemožně zprzněná interpunkce hovoří za vše. Úroveň přepisu obou německých zápisů a většiny rozepsaných latinských zkratk a právních obrátů raději pominu, ale např. zkrácený titul „Cons. Dom.“ by bylo třeba správně rozepisovat jako „Consultissimo Domino“. Rovněž mi není jasné, proč je za slovem „zasezeli [!] vejruneč“ v hranatých závorkách vykřičník. Pokud jde o iotu na konci adjektiva, od toho tu byla editorka, aby ji v rámci transkripce opravila na současný pravopisný úzus čili na ypsilon, a pokud jde o význam slova, pak znamená nedobytný (plat, úrok, vejruneč atp.) a jde o zcela běžný staročeský právní výraz užívaný nejméně od konce 15. století. Nedůsledné je označování kurzívou těch výrazů, které byly v originálu psány latinkou (hlavně „summa“, „item“), a také opravy jednotlivých slov. Např. výraz pro vlastnictví je zde uváděn jako „mění“ i „[j]mění“. Rovněž tvary slovesa býti v přítomnosti by měly být opraveny na [j]sem a [j]sou, a nikoli ponechány ve tvaru „sem“ a „sou“.

Formální stránku práce v tomto případě tedy nelze vynechat. Je zřetelné, že vznikala ve značném shonu a závěrečné redakční úpravě nebyl věnován dostatečný čas ani pozornost. V úvodní studii je velice mnoho pravopisných i syntaktických chyb a naprosto nemožná interpunkce. Poslední konstatování pak ve velkém platí i pro edici. Nově vložená interpunkce zde podle ediční poznámky měla „usnadnit čtení“ pramene. Přiznám se, že kdybych neměla své

dlouholeté zkušenosti s tímto typem dokumentů, moc bych si tedy nepočetla, neboť čárky i tečky jsou obvykle vloženy přesně tam, kde by být neměly, a naopak na místech, kde by z kontextu souvětí byly třeba, zase chybí. Nemluvě o tom, že absolventka vyučovacího předmětu „ediční práce“ by snad měla vědět, že nadpis nebo číslo folia se nikdy (!) nenechávají osamoceně na posledním řádku předchozí stránky, ale vždy se přitahují k textu, k němuž se vážou. V tomto případě si ale nejsem jistá, zda je to její chyba a zda tuto „úpravu“ není třeba připsat na vrub převodu textu práce z wordu do formátu pdf.

Práce obsahuje též seznam pramenů a (značně neúplný) seznam sekundární literatury k tématu a další nezbytné náležitosti včetně obrazových příloh. K bibliografii bych jen podotkla, že nepůsobí vůbec dobře, když hned u první citované položky je jí pouze druhá polovina a zbytek citace (tedy ta první polovina) se nachází až na úplném konci seznamu.

Abych ale jen nekritizovala. Obrazové přílohy, v nichž se nalézají několik ukázek originálního textu editované knihy, naznačují, že šlo o paleograficky velmi náročný pramen a že si diplomantka zvolila opravdu nelehký úkol. S ohledem na to, že se v knize nalézají řada latinských výrazů a právních obrátů či floskulí a rovněž dva dost rozsáhlé záznamy v soudobé správní němčině, nabízí se otázka, zda si volbou transkripce pro své ediční zpracování (jejímž prostřednictvím do edice „nasekala“ spoustu zbytečných chyb) už tak nelehkou situaci ještě více nezkomplikovala. Zda v tomto případě neměla zvolit raději patřičně komentovanou transliteraci. Za popasování se s tímto komplikovaným a rozhodně nikoli kaligrafickým právním textem je však určitě potřeba (a spravedlivé) jí připsat hezkých pár bodů k dobru. A další položka, za kterou diplomantka zaslouží jednoznačnou pochvalu, je úroveň kritického poznámkového aparátu edice, v němž si dala skutečně mravenčí práci s dohledáváním informací o nemalém množství osob, pomístních názvů a dalších skutečností, které zde pro týnské situace nezalého čtenáře velmi pěkně osvětluje.

Práce je značně problematičtější a ne se vším, co obsahuje, se lze ztotožnit, ale zadání ve své podstatě naplnila. Vzhledem k uvedeným nedostatkům, ale také vzhledem k těžkostem, jež v letošním i loňském akademickém roce doprovázely její vznik a jež autorka nemohla nijak ovlivnit, ji tedy doporučuji k obhajobě, ale navrhuji hodnocení nanejvýš stupněm **v e l m i d o b ř e m í n u s**.

V Českých Budějovicích 20. srpna 2021

doc. Mgr. Lenka Martínková, Ph.D.